

mitä todella on tapahtumassa näissä jähmeissä ja mammuttimaisissa organisaatioissa, koska remonttilinja varsinaisesti pääsi vauhtiin maaliskuulta 1985. Kuitenkin lopputulos on oivallinen, käsillä on henkilögalleria Neuvostoliiton huippujohdosta, joka on enemmän kuin »vain» jokamiehen hakuteos. Sitä ei ole tarkoitettu miksikään sovjetologiseksi tutkimuskirjaksi, vaan pelkästään ajan-kohtaisteokseksi.

Iivosen kirjoittamisen tarkoitus on hyvin perusteltu, sillä viimeaikaiset neuvostojohdon henkilövaihdokset eivät ole pelkästään henkilövaihdoksia, vaan niiden takana on kamppailu vallasta puolueessa, kamppailu puolueen harjoittamasta marxilaisen teorian ja degeneroituneen käytännön välisten yhteyksien tulkinnasta ja lisäksi kamppailu suurvallan sisä- ja ulkopoliittikan keskeisistä linjanvedoista. Neuvostoliiton johtamistapa on aina perustunut kollektiiviseen vallankäyttöön, mutta johtajilla on — myös Stalinin kauden jälkeen — ollut paljon sananvaltaa sekä puolueessa että valtiossa. Itse asiassa kollektiivit ovat usein siunanneet todellisten päätöksentekijöiden päätökset, ainakin paikallisneuvostoissa mutta ehkä myös keskusjohdossa. Erityisesti näinä päivinä henkilökeskeisyys korostuu, ja siksi juuri Suomessa olisi syytä olla selvillä paitsi henkilövaihdoksista myös niiden taustoista.

Kirjan rakenne on pedagogisesti mainio: aluksi tekijä esittelee kursorisesti puolueen rakenteen, minkä jälkeen käy läpi keskuskomitean 27. puoluekokouksessa kokeimat muutokset. Sanomalehtitiedon varassa elävälle lukijalle tämä esittely ainakin antaa perustellun yleiskuvan keskuskomitean toimintatavoista ja asemasta. Tämän jälkeen käydään sitten läpi keskeiset henkilöt, alkaen Gorbatsšovista ja hänen »esikunnastaan» ja edeten vanhan kaartin ja nousussa olevien kautta vähemmän merkittäviin hahmoihin.

Henkilöesittelyt ovat hyvinkin seikkaperäisiä, jos arviointi suhteutetaan siihen, että monista uusista henkilöistä tietoa on varsin niukasti tarjolla. Tässä suhteessa Iivonen on tehnyt työtä varsin huolellisesti. Kirjan rakenne aiheuttaa kuitenkin yhden silmiinpistävän hankaluuden, nimittäin samojen asioiden toistumisen useiden henkilöiden kohdalla. Monella uudella johtajalla (kuten vanhemmalla sukupolvellakin) ura on edennyt samaa tahtia jonkin muun tai muiden henkilöiden kanssa, ja kun jokainen esitellään erikseen, ei toistolta voine välttyä. Samoin saattaa käydä niin, että jotkin kokonaisuudet ja henkilöryhmittymät saattavat jäädä hahmottomatta. Tyyppi-esimerkkinä tästä otan kolmessa eri kohdassa suunnilleen samoilla sanoilla esiintyneen maininnan siitä, että Andropov käynnisti lyhyen johtajakautensa aikana monia uudistuksia, mutta lähes kaikki uudistukset pysähtyivät sitten Tšernenkon — jokseenkin yhtä lyhyellä — johtajakaudella. Osittain tällaiset toistot selittyvät sillä, että kirja on kirjoitettu pätkittäin, henkilö tai asiakokonaisuus kerrallaan, ja näiden koordinointi on jäänyt hieman epätäydelliseksi.

Jyrki Iivonen, Uuden neuvostojohdon muutokuvat. Amer-yhtymä, Espoo 1986. 215 s.

Viime syksynä ilmestyneessä ajankohtaiskirjassaan Jyrki Iivonen ottaa tehtäväkseen selvittää Neuvostoliiton puolue- ja valtioelimissä toteutettuja henkilömuutoksia. Aihe on mitä epäkiitollisin: kirjoittamishetkellä (kesällä 1986) on vielä melko vaikea tehdä johtopäätöksiä siitä,

Iivosen teoksesta hahmottuu selvästi eräänlainen »rakennemuutos» Neuvostoliiton johdossa. Aiemmin, vielä insinööri Brežnevin aikana maatalous oli neuvostojohdon päänsärky ja samalla johtajiston kykyjen mittari. Mikäli maataloudella pyyhki hyvin (hyvä on tosin suhteellinen käsite), niin puoluejohto sai nukkua yönsä rauhasa. Maatalous on ollut tärkeä tekijä myös Gorbatšovin nousussa valta-asemiin, käynnistihän hän kymmenkunta vuotta sitten tietokoneohjatun sadonkorjuumallin, josta saatiin niin hyviä kokemuksia, että Mihail Sergejevitšistä tuli valtakunnallisesti tunnettu hahmo. Olennaista kuitenkin on, että nykyinen johtajisto koostuu pääosin korkeamman teknisen koulutuksen saaneista henkilöistä. Politbyroossa on tällä hetkellä agronomi-lainoppinut Gorbatšovin lisäksi vain yksi humanisti, historianopettaja Ševardnadze, ja taloustieteilijä Gromykon ohella kaksi puolueuran luonutta sekä peräti seitsemän insinööriä tai tekniikkaa! Näin voimakas painotus tekniseen asiantuntemukseen kielii Neuvostoliiton kovasta halusta pysyä mukana teknisten innovaatioiden kiivaassa kansainvälisessä vauhdissa. Kuitenkaan ei maatalouden merkitys voi laskea kovin alas, sillä alituiset viljaostot ovat paitsi kallista lystiä myös poliittisesti kiusallisia juttuja.

Tähän rakennemuutokseen Iivonen liittää kahden ryhmittymän olemassaolon ja vaikutusvallan puolueessa: Suslovin ja Andropovin ympärille hahmottunut ns. Pohjois-Kaukasuksen ryhmä sekä lähinnä Kirilenkon ympärille rakentunut ns. siperialainen ryhmä. Näistä edellinen toimi ensisijaisesti — jo alueen ominaispiirteidenkin vuoksi — maatalouden parissa, kun taas Siperian takametsien miehet ovat olleet tekniikan kehittämisen eturivin hahmoja.

Neuvostoliiton talouden tilasta Iivonen ei jätä epäilyksiä. Hänen mukaansa tulevaisuus on synkkä: valuuttatulot saadaan etupäässä raaka-aineviennistä, joista varsinkin öljyn hinta on vaikeasti ennustettavissa. Nykyinen maailmanmarkkinahinnan alhaisuus on pudottanut valuuttatuloista jopa kolmanneksen pois. Maatalous on edelleen ongelma, johon ei ratkaisua ole löytynyt; pääongelmana on sadonkorjuun tehottomuus, mutta epäilenpä, että yltiöpäisen voimaperäiseen lannoitteiden käyttöön perustuva viljelykäytäntö törmää vielä paitsi kansantaloudelliseen kannattamattomuuteen, myös ympäristön sietokykyyn. Näin ollen Gorbatšovin toteuttamat henkilövaihdokset eivät ole olleet vain perusteltuja, vaan jopa välttämättömiä, ehkä jopa liian myöhään tehtyjä. Tässä yhteydessä tosin Iivosen kommentti, jonka mukaan »onnistuaakseen Gorbatšovin tulisi toteuttaa vaihdoksia myös pienemmissä sosialistisissa maissa», tuntuu vähän imperatoriselta.

Korkeimman neuvoston puhemieshistön puheenjohtajaksi siirretyn A. A. Gromykon asemaa arvioidessaan Iivonen katsoo hänen vaikutusvaltansa kasvaneen varsinaisesti vasta Brežnevin kuoleman jälkeen. Mutta vaikka Andropov ja Tšernenko vetäytyivätkin kansainvälisten

suhteiden alueella taustalle, on Gromykolta varmasti ollut ratkaiseva merkitys jo brežneviläisen ulkopoliitiikan linjanvetäjänä ja käytännön toteuttajana. Hänhän edusti ehkä näkyvimmin Neuvostoliittoa monissa tärkeissä ase-riisuntatapaamisissa sekä myös YK:n toiminnassa, mikä tehtävissä hän aloitti nousunsa jo sodanjälkeisinä vuosina. Katsoisin Gromykon vaikutusvallalla siten olevan pitemmät juuret kuin Iivonen väittää.

Vaikkei Iivosen kirjassa — ehkä sen faktapitoisuuden vuoksi — olekaan isompia virheitä, on tekstiin pujahtanut pari lapsusta, joista toisenlaisen järjestelmän vallitessa olisi aiheutunut kirjoittajalle seuraamuksia. Sivulla 147 tekijä kertoo Tihonovin ja Brežnevin teiden erkanemisesta vuonna 1970 (p.o. 1950), kun jälkimmäinen siirtyi Moldavian puoluejohtajaksi ja Tihonov Moskovaan rautametallurgian ministeriöön. Vuonna 1970 Brežnev sentään oli jo vankasti pääsihteerin tuolilla! Sivulla 39 taas Komsomolin nimi on kirjoitettu väärin, mikä ei näissä oloissa kuitenkaan aiheuta kirjan painoksen poistamista myynnistä.

Lukijalle Iivosen kirja on mieluisaa seuraa. Se on kirjoitettu sujuvasti, paikoin vähän liiankin journalistisesti, ja näin oikoluvuttoman kirjatutannon aikana kannattaa mainita, että painovirheitä on vain aivan muutamia. Erityistä huolta on nähtävästi kannettu venäläisten miemien oikeinkirjoituksesta, koska ne ovat lähes säännöllisesti oikein. Vain Molotovin etunimen suhuaanteessa on systemaattinen virhe.

Iivonen on ajoittanut kirjansa kirjoittamisen ja julkaisemisen oivallisesti, sillä näyttää siltä kuin Gorbatšovin kuvainkaatokampanja vetäisi nyt henkeä. Kaikki olenaiset muutokset on kirjassa voitu ottaa huomioon. Sen julkaisemisen jälkeen ainoa merkittävä muutos on ollut Kazahstanin puoluejohtajan Kunajevin vapauttaminen keskuskomitean jäsenyydestä »hänen eläkkeellelähtönsä yhteydessä» viime joulukuussa, ellei nyt Molotovin kuolemaa sellaisena pidetä.

Kuka Iivosen kirjaa tänään tarvitsee? Siitä ei varmaan ole suurta hyötyä ammattivaltio-oppineille, mutta sitäkin suuremmalla syyllä voin vain toivoa, että suurempi yleisö ottaisi lukeakseen tämän kirjan. Toivomukselleni on kaksi syytä: yhtäältä kirjan läpikäyminen auttaa ymmärtämään suuren naapurin ongelmien laadun ja suuruusluokan ja siten ehkä vähentämään Neuvostoliittoon etenkin nuoren polven piirissä suuntautuvaa epäluuloa; toisaalta kirjasta on hyötyä sille, joka haluaa päästä selville naapurimaan huippujohdon, etenkin pääsihteerin Gorbatšovin, edessä olevista valtavista haasteista.

TAPANI KAAKKURINIEMI